

BEZIT GEEFT VERSCHIEDENE TITELS

door

Alfons HEYVAERT
Hoogleraar U.I.A.

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

1. Wie studies in de rechten heeft gevolgd, zal kunnen bevestigen dat, rechtstreeks of onrechtstreeks, de aanstaande juristen een diepe eerbied voor het recht, en dan zeker voor ons recht, wordt bijgebracht. Zonder recht is geen enkele maatschappij leefbaar, hebben we geleerd. Het recht strekt er immers toe orde in de maatschappij te doen heersen. Zonder recht is geen behoorlijk maatschappelijk verkeer mogelijk. Vandaar ook dat in onze, behoorlijk geordende, maatschappij alle sociale verhoudingen (moeten) gejuridiseerd worden.

We hebben wel geleerd dat maatschappelijke orde geen einddoel mag zijn (is) op zichzelf. Men kan immers door dwingende voorschriften in de realisering en bestendiging van onrechtvaardigheid voorzien. De maatschappelijke onrechtvaardigheid is dan behoorlijk geordend.

Op dat punt bevinden wij ons echter onder de gelukkigen. Immers, zo stelt men, onze maatschappij vindt haar politieke uitdrukking in een democratische rechtsstaat. Onze maatschappelijke orde is diegene die de volksgemeenschap in haar geheelheid en algemeenheid zichzelf geeft (democratie). Deze orde is, zo houdt men voor, erop gericht de essentiële rechten en vrijheden van het individu te verzekeren, door regels waaraan zowel de individuen als de gezagsdragers onderworpen zijn (rechtsstaat)(1).

De bescherming van zijn fundamentele en zelfs gewone subjectieve rechten die de rechtsstaat het individu zou verzekeren, dit laatste zou toelaten zich volledig te ontplooiën.

Een behoorlijke maatschappelijke orde onderstelt tevens dat de wanorde wordt voorkomen die zou ontstaan wanneer ieder individu zichzelf zou mogen „rechten”. Eigenrichting is niet toegelaten.

(1) Zie daarover o.a.: DUMON, F., „Over de rechtsstaat”, *R.W.*, 1979-80, 273 e.v. en 337 e.v., meer bepaald nr. 1-6; MAST, A., *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht*, Gent-Leuven, 1981, Story-Scientia, nr. 26; RIGAUX F., *Introduction à la science du droit*, Brussel, 1974, Editions vie ouvrière, blz. 35 e.v.).

De overheid zal erover waken dat eenieders rechten zullen gevrijwaard blijven, dat men eenieder recht zal laten wedervaren; dat „recht” zal geschieden.

„Het recht” en de rechten van eenieder zijn als het ware heilig, onaantastbaar.

2. Doordrenkt als hij is van deze algemene beginselen, geraakt de leerling-jurist onthutst, wordt hij als het ware uit zijn lood geslagen, wanneer hij geconfronteerd wordt met de bezitsleer. Een zekere verontwaardiging maakt zich van hem meester. Sommige juristen blijven daardoor opstandig tegen bepaalde aspecten van de bezitsleer; ze kunnen ze niet in overeenstemming brengen met hun rechtvaardigheidsgevoel(2).

De besprekingen van de techniek van het bezit in ons recht laten immers vaak, ten onrechte mijns inziens, de indruk bestaan dat de bezitsbescherming hoofdzakelijk middelen verschaft aan wie geen recht heeft tegen wie het recht heeft; dat de bezitsbescherming hoofdzakelijk toelaat niet-recht tot recht om te buigen ten koste van het echte recht (verkrijgende verjaring; uitwerking van art. 2279 B.W.); ze laat de indruk de legalisering te bewerken van niet- of onrecht.

Het bezit wordt inderdaad veelal gezien in oppositie tot het recht. Gebeurt zulks wel terecht?

Vooraleer deze vraag te kunnen beantwoorden, moeten we het eens zijn over wat het bezit precies is. Daarna kan uitgemaakt worden welke titels het kan geven (de rechtsbescherming die het geniet).

3. *Wat is het bezit?* — Onder de titel over de verjaring bevat artikel 2228 B.W. een bepaling van het bezit: „*Bezit is het houden of genieten van een zaak die wij in onze macht hebben of van een recht dat wij uitoefenen, hetzij in persoon, hetzij door een ander die in onze naam de zaak in zijn macht heeft of het recht uitoefent*”.

Zonder het te hebben over andere bezwaren die kunnen aangevoerd worden, volstaat het erop te wijzen dat men hier enkel te doen heeft met de bepaling van wat men het „zakenrechtelijk bezit” zou kunnen noemen. Het gaat blijkbaar over zaken die men materieel in zijn macht kan hebben; de „rechten” waarvan sprake zouden zelfs enkel onroerende zakelijke rechten zijn(3); hoe dan ook blijkt dat die rechten alleszins op een lichamelijk goed betrekking moeten hebben.

(2) Zie b.v. DEKKERS, R., „Inzake roerend goed geldt bezit als titel, doch niet als wettige titel”, R.W., 1972-73, 1937.

(3) Cass., 16 mei 1885, *Pas.*, 1885, I, 165.

Het „bezit” wordt echter in het burgerlijk wetboek nog in andere verbanden gebruikt dan zakenrechtelijk. In artikel 320 B.W. is er sprake van „het bezit” van staat.

De meer algemene bepaling van het bezit moet zowel het ene als het andere dekken.

Het bezit in die algemene betekenis meen ik te mogen omschrijven als „de feitelijke gedraging en/of behandeling als titularis van een recht”. Daarbij wordt afgezien van de vraag of deze feitelijke al dan niet in overeenstemming is met de titulatuur van dat recht. Wel is echter, zoals uit de gegeven omschrijving blijkt, steeds vereist dat de feitelijke gedraging en/of behandeling gepaard gaat met een bepaalde psychische ingesteldheid; de betrokkene moet optreden met de bedoeling het recht uit te oefenen, waarvan die gedraging en/of behandeling normaal de (materiële) uitdrukking is (om het klassiek te benoemen: bezit onderstelt het samenbestaan van *corpus* en *animus*). Hoewel het moet gaan over feitelijke gedragingen en/of behandelingen die normaal de uitdrukking of het gevolg zijn van een rechtsverhouding, is voor het bezit enkel die feitelijke situatie op zichzelf van belang. De feitelijke situatie kan, maar hoeft niet (noodzakelijk) door het recht „gedekt” te zijn opdat er bezit zou zijn met rechtsgevolgen.

De rechtsbescherming van het bezit bestaat in de rechtsgevolgen die eraan worden toegekend. Het heeft geen zin al die rechtsgevolgen op te sommen, daar het niet mogelijk is ze in dit kader, zij het maar summier, alle te bespreken. In de technische bespreking zullen we ons beperken tot rechtsbescherming van het bezit van roerende goederen.

4. Zoals hierboven reeds werd vermeld, bestaat het bezit in een feitelijke situatie die normaal overeenstemt met de uitoefening of beleving (bij bezit van staat) van een rechtsverhouding.

Waarom nu moet die feitelijke situatie op zichzelf rechtsgevolgen sorteren? Waarom gaat men in een rechtssysteem als het onze, waarin het recht en de individuele rechten zo hoog aangeschreven staan, niet steeds en noodzakelijk na of deze feitelijke situatie wel degelijk op een rechtsverhouding steunt? Waarom niet (enkel) het recht beschermen, maar ook een feitelijke situatie die met rechtsuitoefening blijkt overeen te stemmen, zonder zich daarbij af te vragen of ze wel degelijk rechtsuitoefening is? Op die wijze komt men er immers toe desgevallend onrecht te beschermen.

Rechtspositivistisch is het antwoord op deze vraag zeer eenvoudig. Recht is daar waar de overheid die beschikt over het al dan niet bestaan van recht, dit laatste toekent. Bij de verlening van rechtsbescherming zal derhalve de maatschappelijke behoefte (gedetermineerd door het bestaand sociaal-

economisch systeem) om deze of gene sociale situatie te beschermen, bepalend zijn.

Indien we de grondslag van de verlening van rechtsbescherming vanuit dit standpunt beschouwen, hoeft de toekenning van rechtsgevolgen aan een nu eenmaal bestaande feitelijke situatie niet meer te verwonderen, ook al gaat deze bescherming zo ver gaan, dat ze het recht toekent waarvan de feitelijke situatie normaal de uitdrukking is. Voor ons „klassiek” rechtsgevoel heeft men dan een omkering in de verhouding van enerzijds juridische grondslag (bron) en anderzijds feitelijke machtsuitoefening/beleving. Waar deze laatste normaal volgen op (een gevolg zijn van) de eerste, worden bij de hier bedoelde bezitsbescherming de rollen omgekeerd. De feitelijke machtsuitoefening en beleving verschaft door zichzelf de rechtsgrond ervoor. Op die wijze worden feitelijke situaties gelegaliseerd... soms zelfs wanneer ze *contra legem* bestaan.

5. Het is een verschijnsel waarmee we steeds meer geconfronteerd worden in het personen- en familierecht, een terrein waarop we dat het minst zouden verwachten, daar de regeling ervan toch de openbare orde raakt met als gevolg de onverhandelbaarheid van de rechtsverhoudingen die er deel van uitmaken.

In verband met het toenemend belang van het bezit in die rechtstak, volstaat het te wijzen op de mogelijke juridische consequenties van de feitelijke scheiding van echtgenoten, die toch in beginsel een met de wet strijdige situatie is (inbreuk op de samenwoningsplicht). De feitelijke miskennis van zijn huwelijksplichten levert, ook voor de „schuldige”, een grond tot ontbinding van zijn huwelijk op (art. 232 B.W.). De rechtbank kan, ingeval van echtscheiding op grond van feitelijke scheiding, het huwelijksvermogenstelsel retroactief buiten werking stellen (art. 1278, 3e en 4e lid Ger.W.); de feitelijke scheiding laat toe de reserve van de langstlevende echtgenoot buiten werking te stellen (art. 915 *bis* § 3 B.W.) enz. Bij feitelijke scheiding van de ouders heeft de ouder die de feitelijke bewaring heeft van het minderjarig kind, het juridisch gezag over zijn persoon en het juridisch bestuur over zijn goederen (art. 373, 2e lid en 389, 2e lid B.W.).

Er bestaat verder ook een strekking om aan het bezit van staat meer een rechtsverlenende functie toe te kennen dan enkel een subsidiaire bewijfsfunctie.

6. Juridisch-logisch zou men moeten verwachten dat, bij het bestaan van dergelijke tendens op het gebied van het personen- en familierecht, deze zich met des te meer klem zou moeten doorzetten ten aanzien van zuivere

patrimoniale verhoudingen, waarvoor de vrije verhandelbaarheid de regel is.

Men krijgt echter de indruk dat dit verschijnsel zich niet voordoet; integendeel.

De verklaring waarom de tendens tot verdergaande bezitsbescherming in zuiver patrimoniale verhoudingen niet tot uiting komt, kan natuurlijk een gevolg zijn van de reeds verregaande bescherming die op dat punt bestond.

Men moet zich echter tevens afvragen of de toenemende aarzelende houding tegenover de patrimoniale bezitsbescherming niet kan te maken hebben met een afname van de sociale motieven waardoor die bezitsbescherming is ingegeven.

7. Wat zijn de redenen waardoor men de patrimoniale bezitsbescherming doorgaans rechtvaardigt?

Voor de bescherming van om het even welk bezit, wordt doorgaans als motief gegeven dat het bezit (feitelijke macht) meestal strookt met het recht. Door de bescherming van het bezit, beschermt men aldus meestal het (eigendoms)recht zelf.

Voor al voor (lichamelijke) roerende zaken is die bescherming vaak nodig. Het (vroeger) bestaand gebruik om geen geschriften op te maken bij de rechtsverhandeling (b.v. verkoop) van lichamelijke roerende goederen, dwingt ertoe aan de „eigenaar” van lichamelijke roerende goederen rechtsbescherming te verlenen, zonder enig ander bewijs van zijn eigendomsrecht te eisen dan zijn feitelijke macht (bezit) over de zaak.

Deze rechtvaardiging van de bezitsbescherming heeft op dit ogenblik zeker erg aan belang ingeboet, daar de veralgemeende alfabetisering en de technologische evolutie de registratie van verrichtingen sterk vereenvoudigd hebben.

Verder stelt men dat van personen, die zich roerende goederen willen aanschaffen, niet mag vereist worden dat ze, vooraleer met gerust gemoed tot de voorgenomen verrichting te besluiten, eerst de vaak moeilijke opzoekingen zouden doen nopens „het recht” van hun mede-kontraktant op het betrokken goed. Zij moeten kunnen voortgaan op de uiterlijke schijn; indien ze dat op een redelijke manier doen, moeten ze beschermd worden. Anders wordt de verhandeling van goederen, en meer bepaald de warencirculatie die toch wezenlijk is voor ons kapitalistisch systeem, te zeer bezwaard. De regel dat voor roerende goederen bezit geldt als titel (art. 2279, 1e lid B.W.) is een vereiste voor een vlot goederenverkeer.

Voor de bezitsvorderingen bedoeld in artikel 1370-1371 Ger.W., wordt

doorgaans als socio-juridische rechtvaardiging gegeven dat „het moderne recht iedere vorm van eigenrichting onmogelijk wenst te maken”(4). Wie recht heeft mag daarom nog niet eigenmachtig de bestaande feitelijke situatie, die met zijn recht niet verenigbaar is, aan zijn recht aanpassen.

HOOFDSTUK 2

MET BETREKKING TOT ROERENDE GOEDEREN GELDT HET BEZIT ALS TITEL

A. VOORWAARDEN WAARAAN HET BEZIT MOET VOLDOEN OM EEN TITEL TE VERSCHAFFEN

1. *T.a.v. de aard van het goed*

8. Het is niet onverschillig welk roerend goed het ingeroepen bezit als voorwerp heeft. Het sociaal motief voor het bestaan van de regel — bevorderen van de warencirculatie — brengt dat reeds met zich.

Terecht wordt dan ook algemeen gesteld dat de regel van artikel 2279, eerste lid B.W. enkel geldt t.a.v. gesingulariseerde (goederen *ut singuli*) lichamelijke roerende goederen(5).

Derhalve geldt de bepaling niet voor universaliteiten, zoals b.v. een handelszaak, ook al zijn die roerend; wel natuurlijk eventueel voor afzonderlijke goederen die tot een universaliteit behoren.

De regel is evenmin van toepassing op onlichamelijke roerende goederen, zoals schuldvorderingen. Wanneer echter het recht geïncorporeerd is in de akte die ervan opgemaakt is, zoals dat b.v. het geval is voor obligaties aan toonder, wordt het recht als het ware een lichamenlijk roerend goed en is wel voldaan aan het algemeen vereiste voor de toepassing van artikel 2279 B.W. Dat geldt dus voor alle toonderpapieren; voor orderpapieren in hoofde van de houder ervan, wanneer hij door de vermeldingen van het papier als rechtmatige houder is aangewezen(6), en dus voor iedere bezitter ervan wanneer het orderbriefje blanco geëndosseerd is(7).

2. *T.a.v. de houding en het optreden van de bezitter*

9. Het bezit dat overeenkomstig artikel 2279 rechtsbescherming geniet, onderstelt meer dan „het houden of het genieten van een zaak die we in

(4) Vgl. DERINE, R., VAN NESTE, F. en VANDENBERGHE, H., *Zakenrecht*, I B, nr. 577.

(5) Zie Cass., 10 juli 1890, *Pas.*, 1890, I, 259.

(6) RONSE, J., *A.P.R.*, Tw. *Wisselbrief en orderbriefje*, I, nr. 1117.

(7) Zie DERINE, R., e.a., *Zakenrecht*, I B, nr. 623.

onze macht hebben of van een recht dat we uitoefenen'' waarvan gewag in artikel 2228 B.W.

In verband met de toekenning van eigendomsrecht (zie verder), moet het b.v. gaan over gedragingen die wijzen op de uitoefening van het eigendomsrecht en moet bovendien wie de feitelijke heerschappij uitoefent, tevens de intentie hebben zich als eigenaar te gedragen (8).

De huurder of ontlener van een zaak, de dief en nog anderen, kunnen echter ook beantwoorden aan deze aldus gestelde voorwaarden. Nochtans zal niemand durven te beweren dat deze personen, door het enkel feit dat ze de macht hebben over de betrokken zaak, daarvan meteen eigenaar zijn. Wat zijn de bijkomende vereisten om van die feitelijke macht een recht te maken?

1. Een deugdelijk bezit

10. Opdat bezit krachtens artikel 2279 B.W. als titel zou gelden, is vereist dat het met geen gebrek behept is (9).

Dit betekent, positief uitgedrukt, dat het bezit, om als titel te kunnen gelden (eigendom toe te kennen), bepaalde „hoedanigheden'' moet hebben.

R. Derine e.a. (10) hebben, vooraleer het cassatiearrest van 20 december 1974 werd gewezen, verdedigd dat de algemeen aanvaarde vereisten voor de deugdelijkheid van het bezit vermeld in artikel 2229 B.W., voor de eigendomsverlening door het bezit niet gelden; wel bij de aanwending van het bezit als eigendomsvermoeden; m.a.w. enkel in zijn bewijsfunctie. De door hen aangehaalde argumenten zijn echter weinig overtuigend. In ieder geval moet in de praktijk het onderscheid tussen de eigendomstoekennende en de bewijsfunctie van het bezit gerelativeerd worden. Immers, wie zijn bezit inroept om zijn eigendomsrecht erop te gronden, roept daardoor meteen zijn bezit in als bewijs van zijn eigendom. De vereisten gesteld voor het bezit in zijn bewijsfunctie worden aldus in de praktijk gesuperponeerd op die van zijn eigendomstoekennende functie. Derhalve mag men in het algemeen blijven stellen dat de vereisten van artikel 2229 B.W. moeten vervuld zijn, opdat het bezit zou gelden als titel.

11. Om als titel te kunnen gelden, moet het bezit derhalve (in principe) zijn: voortdurend en onafgebroken, ongestoord, openbaar en niet dubbelzinnig.

(8) Welk laatste vereiste niet bestaat voor de detentie: Cass., 4 mei 1972, *Arr. Cass.*, 1972, 830.

(9) Cass., 20 december 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 478; *R.W.*, 1974-75, 1835, *a contrario*; zie ook HEYVAERT, A., „Het bezit, Overzicht van rechtspraak 1961-1964'', *T.P.R.*, 1975, 107 e.v., nr. 22.

(10) *o.c.*, nr. 627.

a. Het bezit is *voortdurend*, wanneer de daden van het bezit elkander op regelmatige wijze opvolgen, zodanig dat zij geen leemten vertonen (11). Dit vereiste komt voor de geldingskracht van de besproken regel inderdaad, zoals door R. Derine e.a. terecht wordt opgemerkt, eigenlijk niet ter sprake.

Het hier bedoelde bezit (van roerende goederen) slaat op het op een bepaald ogenblik, momentaan, effectief in de macht hebben van het goed; niet op een in de tijd volgehouden toestand. Het voortdurend karakter van het bezit hoort derhalve eigenlijk thuis bij de vereisten van het bezit dat tot verkrijging moet leiden door verjaring.

b. Het bezit moet verder *vreedzaam* zijn; het mag m.a.w. niet aangetast zijn door geweld. Het bezit mag niet door geweld verkregen of gehandhaafd worden.

Als voorbeeld van bezit dat met geweld verkregen wordt, kan de diefstal vermeld worden.

Dit bezitsgebrek is betrekkelijk; het kan slechts ingeroepen worden door de persoon tegen wie geweld werd/wordt gepleegd.

c. Bovendien moet het bezit *openbaar* zijn; zoniet is het heimelijk en geniet het geen rechtsbescherming.

Het bezit is heimelijk wanneer de „bezitter” zijn materiële bezitsdaden verborgen houdt of tracht verborgen te houden voor de personen die er belang zouden bij hebben van die daden kennis te hebben (12).

Uit deze omschrijving blijkt dat dit gebrek tijdelijk en relatief is. Het bezit kan openbaar en dus deugdelijk zijn ten overstaan van de ene persoon en heimelijk, en derhalve ondeugdelijk, ten overstaan van een andere.

d. Tenslotte moet het bezit *ondubbelzinnig* zijn.

Dubbelzinnig is het bezit wanneer het voor verschillende interpretaties vatbaar is (13); d.w.z. wanneer de concrete omstandigheden van de feitelijke heerschappij over het in bezit gehouden goed van die aard zijn, dat zowel de *animus domini* als een andere grondslag als die feitelijke heerschappij kunnen verklaren. Aldus is het bezit dubbelzinnig wanneer aan de hand van de concrete gegevens bewezen wordt dat evengoed een bewaargeving, een volmacht, een zaakwaarneming als de *animus domini*, de feitelijke heerschappij van de bezitter kunnen verklaren.

Benadrukt moet worden dat de *concrete omstandigheden* een andere

(11) KLUYSKENS, A., *Zakenrecht*, nr. 52.

(12) KLUYSKENS, A., *Zakenrecht*, nr. 56 en 57; MAZEAUD en DE JUGLART, *Leçons de droit civil*, II, nr. 1436.

(13) Cass., 20 december 1974, reeds geciteerd.

grondslag mogelijk of zelfs waarschijnlijk moeten maken; anders zou men de regel zelf opheffen daar, abstract gezien, de feitelijke heerschappij steeds een andere bron kan hebben dan de *animus domini* (14).

Niettemin is de dubbelzinnigheid het gebrek bij uitstek waarmee de bezitters te kampen krijgen.

2. Goede trouw

12. De wet voorziet nergens uitdrukkelijk dat voor de toepassing van artikel 2279 B.W. vereist is dat de bezitter te goeder trouw is.

Dat vereiste wordt niettemin algemeen aanvaard. Terecht haalt men een tekstargument uit artikel 1141 B.W., dat moet beschouwd worden als een bijzondere toepassing van de regel die in artikel 2279 B.W. vervat is (15). Het is overigens maar normaal dat alleen die bezitter beschermd wordt, die in zijn bezit een rechtmatig vertrouwen stelt.

Wanneer is dat vertrouwen rechtmatig? Ik meen dat, inzake bezit, goede trouw best omschreven wordt als het redelijk geloof van de bezitter dat hij titularis is van het (zakelijke) recht dat hij uitoefent, ingevolge zijn overtuiging dat hij de zaak heeft verkregen van de werkelijke eigenaar of althans van iemand die bevoegd was om over het zakelijk recht te beschikken dat de bezitter in feite uitoefent.

Deze overtuiging mag echter niet op een te lichtvaardig vertrouwen gebaseerd zijn. Het is derhalve niet voldoende dat de bezitter niet wist dat hij te doen had met een onbevoegd persoon. Het is bovendien vereist dat hij niet hoorde te weten dat hij handelde met een onbevoegd persoon. Er is derhalve geen goede trouw, zodra de bezitter wist of behoorde te weten dat hij handelde met een onbevoegd persoon (16).

13. Het is voldoende dat de goede trouw bestond op het ogenblik van de verkrijging van het bezit.

Het feit dat de bezitter achteraf te weten komt dat de persoon van wie hij het bezit verkregen heeft, niet bevoegd was om de rechten over te dragen die de bezitter dacht te verkrijgen, heeft geen weerslag op diens goede trouw en op de rechtsbescherming van zijn bezit.

14. Men kan niet ontkomen aan de indruk dat het vereiste van de goede trouw ons dicht brengt bij het vereiste van de *iusta causa* die R. Dekkers

(14) Vgl. RENARD, C., „L'article 2279 en question", *R.C.J.B.*, 1976, 274, nr. 6.

(15) DERINE, R., e.a., *o.c.*, I B, nr. 628.

(16) Cass., 8 maart 1892, *Pas.*, 1882, I, 59; Cass., 3 juni 1915, *Pas.*, 1915, I, 300 met de conclusie van advocaat-generaal Pholien; Cass., 12 november 1925, *Pas.*, 1926, I, 57.

als voorwaarde voor de toepasselijkheid van artikel 2279, 1e lid B.W. stelde (zie nr. 16).

De persoon van wie geëist wordt dat hij het redelijk geloof heeft zijn bezit verkregen te hebben van een persoon die bevoegd was over het recht, *in casu* het eigendomsrecht, te beschikken, moet toch tegelijk een persoon zijn die een eigendomsoverdragende verrichting (— waarvan hij de eventuele gebreken niet kende —) inroept als grondslag voor zijn bezit.

Het is wel zo dat het hof van cassatie terecht heeft beslist dat het bezit eigendom verschaft zonder dat de bezitter de oorsprong van zijn bezit hoeft te bewijzen(17). Doch het is tevens duidelijk dat, in de rechtspraktijk, wie obstinaat weigert enige grondslag (b.v. schenking, verkoop, ruil) voor zijn bezitsverkrijging aan te geven, zichzelf, ten aanzien van zijn goede trouw, verdacht zal maken.

Moet men niet stellen dat wanneer de wet voorziet dat goede trouw vermoed wordt, zij meteen het vermoeden creëert dat het bezit een normaal eigendomsoverdragende grondslag heeft? En heeft men dan niet meteen (bijna) gezegd dat de eigendomstoekennende rechtsbescherming van het bezit een „*iusta causa*” onderstelt?

Is het niet een elementaire uiting van zijn goede trouw dat de bezitter zou verklaren wat de oorsprong is van zijn bezit, zonder dat van hem echter, voor het bewijs van die juridische oorsprong, iets anders kan geëist worden dan (het bewijs van) zijn bezit zelf? Alleen zou dat het eventueel bewijs van de kwade trouw mogelijk maken (nl. door aan te tonen dat die „titel” niet kan bestaan hebben), wat ongeveer uitgesloten is wanneer de bezitter geen oorsprong van zijn bezit moet verklaren. Men zou een toepassing van deze regel kunnen zien in een uitspraak van het hof van beroep van Luik, dat geen concreet bewijs eiste van de voor het bezit ingeroepen gift van hand tot hand, om de principiële rechtsbescherming van de bezitter, verklaarde begiftigde, te erkennen(18).

Uit deze beschouwingen mag tevens blijken dat inzake de regel dat het bezit geldt als titel, de grond van het recht en de bewijsregeling toch zeer nauw met elkaar verbonden zijn.

15. Uit de voorwaarden (hierboven nr. 9-14) waaraan het bezit moet voldoen om rechtsbescherming (hier eigendomstoekening) te krijgen, zou men geneigd zijn af te leiden dat de wet veeleisend is ten overstaan van

(17) Cass., 20 december 1974, reeds geciteerd.

(18) Luik, 15 november 1977, *Jur. Liège*, 1977-78, 217: le possesseur bénéficie de la protection de l'article 2279 du code civil, même s'il révèle qu'un don manuel est à l'origine de sa possession.

de bezitter. Hoe zal de bezitter kunnen bewijzen dat zijn bezit aan al die voorwaarden voldoet? Het zou een bijna onmogelijke opdracht zijn.

Daarom is de wetgever de bezitter tegemoet gekomen. De bezitter moet slechts één element van zijn bezit bewijzen, nl. zijn feitelijke heerschappij over de zaak (het *corpus* van zijn bezit); en het bewijs daarvan mag hij leveren door alle wettelijke bewijsmiddelen (19).

Het bewijs van het ander bestanddeel van het bezit (*animus domini*) en van zijn goede trouw, doet de wetgever hem ter hand. Deze aspecten worden immers principieel bewezen door een wettelijk vermoeden.

Wie de feitelijke heerschappij heeft over de zaak, wordt geacht die uit te oefenen voor zichzelf en als eigenaar (art. 2230 B.W.).

Goede trouw wordt vermoed (art. 2268 B.W.).

Ten aanzien van de vereiste eigenschappen van het bezit bestaat een feitelijk vermoeden dat ze voorhanden zijn. Het bezit wordt dus geacht deugdelijk te zijn. Wie het bestaan van een gebrek inroept, moet het bewijs ervan leveren (20).

B. DRAAGWIJDTE VAN DE REGEL

1. *Bezit op zichzelf verleent (eigendoms)recht*

a. *Betekenis van deze regel*

16. Wie roerende goederen bezit onder de voorwaarden die hierboven besproken werden, heeft op die goederen het zakelijk recht in uitoefening waarvan hij de overtuiging had ze in zijn macht te hebben (b.v. vruchtgebruik, pand, eigendom; in de verdere behandeling zullen we het enkel hebben over het bezit waardoor iemand eigenaar is).

D.w.z. dat wie onder de vereiste voorwaarden bezit, daardoor eigenaar is, zonder enige andere rechtsgrond van eigendomsverkrijging (b.v. verkoop, ruil of schenking) te moeten inroepen. Wie een roerend goed bezit, moet dus, om zich als eigenaar te doen erkennen, niet aantonen dat hij het door een rechtsgeldige eigendomsoverdragende verrichting heeft verkregen; zijn bezit verleent hem het eigendomsrecht.

Wijlen R. Dekkers heeft deze draagwijdte van artikel 2279, lid 1 B.W. ontkend. Hij zag in de regel dat voor roerende goederen bezit als titel geldt, de werking van een dadelijke verjaring; een verjaring zonder termijn dus; of anders gezegd zou, bij de verkrijgende verjaring ten

(19) Cass., 16 september 1954, *Pas.*, 1955, I, 1.

(20) Zie DERINE, R., e.a., I A, nr. 125, C.

aanzien van roerende goederen, het bezit gelden als termijn(21). Deze stelling houdt in dat, zoals artikel 2265 B.W. het eist voor de verkorte verkrijgende verjaring ten aanzien van onroerende goederen, dat de definitieve eigendomsverkrijging krachtens artikel 2279 B.W. de overlegging van een „wettige eigendomsoverdragende titel” (koop, schenking) zou onderstellen (22).

Het Belgisch hof van cassatie is de theorie van R. Dekkers niet bijgetreden(23). Ons hoogste gerechtshof besliste immers dat men uit de vaststelling dat het bezit met geen gebrek behept is, wettelijk kan — moet — afleiden dat dat bezit krachtens artikel 2279 van het Burgerlijk Wetboek als titel geldt, *zonder dat de bezitter de oorsprong van zijn bezit hoeft te bewijzen* (24).

Zoals i.v.m. de vereiste goede trouw werd aangetoond, mag dat beginsel dan toch weer niet al te absoluut worden opgevat.

b. Relativering van de draagwijdte van de regel

17. Omwille van de bewijsregeling, kan men uit de strenge voorwaarden waaraan het bezit moet voldoen om eigendomsrecht te verschaffen, bezwaarlijk afleiden dat de regel slechts een beperkte uitwerking zou hebben.

De weergegeven betekenis van de regel wordt echter wel sterk afgezwakt, als men ermee rekening houdt dat zijn eigendomsverlenende werking enkel speelt tussen niet onmiddellijke bezitsopvolgers. Tussen onmiddellijke bezitsopvolgers wordt het eigendomsrecht enkel overgedragen door eigendomsoverdragende rechtshandelingen.

Hieruit blijkt andermaal de sociale functie van de regel dat het bezit geldt als titel; met name de bevordering van de warencirculatie. Wie regelmatige eigendomsoverdragende rechtshandelingen verricht met de persoon die het lichamelijk roerend goed in zijn bezit heeft, mag gerust zijn. Vroegere bezitters kunnen, door te bewijzen dat de bezitter-overdrager het eigendomsrecht niet juridisch-regelmatig heeft verkregen, niet meer het eigendomsrecht van de actuele bezitter (verkrijger) aantasten. Ze hebben geen revindicatierecht tegen de huidige bezitter, gezien deze tegenover hen, door zijn bezit, eigenaar is geworden. Derden mogen dus met volle vertrouwen aannemen dat de bezitter van een goed daarvan „juridisch”

(21) Zie DEKKERS, R., „Inzake roerend goed geldt bezit als titel, doch niet als wettige titel”, *R.W.*, 1972-73, 1937; idem, *Handboek van burgerlijk recht*, 1972, I, nr. 929 e.v.

(22) Zie DEKKERS, R., *o.c.*, E en F.

(23) Cass., 20 december 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 478; *R.W.*, 1974-75, 1835.

(24) Zie o.a. de bespreking van dat arrest door RENARD, C., „L'article 2279 en question”, *R.C.J.B.*, 1976, 274).

eigenaar is; dat vertrouwen, vereist voor een vlot warenverkeer, wordt sociaal meer waard geacht dan de bescherming van de rechten van de „juridische” eigenaar. Aldus vormt de regel een uitzondering op het beginsel dat niemand meer rechten kan overdragen dan hij zelf heeft; de bezitter die van zijn onmiddellijke bezitsvoorganger juridisch geen eigendom had verkregen, verleent, door de bezitsoverdracht, toch eigendomsrecht aan de actuele bezitter.

18. Overigens is de regel dan toch weer niet in al zijn consequenties doorgetrokken. In bepaalde gevallen wordt de actuele bezitter toch niet beschermd tegen de revindicatie van de vroegere bezitter-eigenaar.

Dat is het geval wanneer deze laatste onvrijwillig buiten het bezit is gesteld van de zaak, ingevolge diefstal of verlies ervan. In dat geval kan de persoon die de zaak verloren heeft of aan wie ze ontstolen is, ze gedurende drie jaar vanaf de dag van zijn buitenbezitstelling terugvorderen van degene in wiens handen hij ze vindt (art. 2279, 2e lid B.W.).

Wie revindiceert moet natuurlijk aantonen dat de voorwaarden voor zijn vordering vervuld zijn en dus bewijzen:

- zijn vroeger bezit van de zaak; met dien verstande dat de feitelijke heerschappij over de zaak uitgeoefend ook ten titel van een ander zakelijk recht dan het eigendomsrecht, volstaat;
- de buitenbezitstelling door verlies of diefstal.

Deze revindicatie is evenwel niet mogelijk ten aanzien van biljetten van de nationale bank (— de onderstelling is hier dat geïndividualiseerde, b.v. door notering van hun nummer, bankbiljetten gestolen of verloren zijn —) wanneer de bezitter te goeder trouw is. Nadat het hof van cassatie in 1947(25) ten onrechte(26), besliste dat die biljetten ook aan het terugvorderingsrecht onderworpen waren, is bij de wet van 22 juni 1953 immers het tegendeel voorzien in het alsdan toegevoegd derde lid van artikel 2279 B.W.

De op het principieel revindicatieverbod van roerende goederen in artikel 2279, 2e lid B.W. voorziene uitzondering wordt echter met een last bezwaard, wanneer de tegenwoordige bezitter van de gestolen of verloren zaak deze gekocht heeft op een jaarmarkt of op een andere markt, of op een openbare verkoping, of van een koopman die dergelijke zaken verkoopt (art. 2280 B.W.). In dat geval moet de revindicerende eigenaar aan de actuele bezitter de prijs terugbetalen die de zaak aan deze gekost heeft (zelfde artikel).

(25) Cass., 30 oktober 1947, *Pas.*, 1947, I, 447.

(26) Zie daarover de opmerkingen van RENARD, C., *R.C.J.B.*, 1950, 24 e.v.

2. *Het bezit regelt de bewijslast tussen onmiddellijke bezitsopvolgers : in pari causa melior causa possidentis*

19. De vaststelling dat het regelmatig bezit enkel eigendomsverlenende werking heeft tussen niet-onmiddellijke bezitsopvolgers (zie nr. 17), betekent niet dat het bezit helemaal geen juridische betekenis (rechtsbescherming) zou hebben tussen onmiddellijke bezitsopvolgers.

De actuele bezitter wordt vermoed zijn bezit door een geldige eigendomsoverdragende verrichting verkregen te hebben; hoewel zijn bezit op zichzelf hem tegen zijn onmiddellijke bezitsvoorganger geen eigendomsrecht toekent, wordt hij, door zijn bezit, wel *vermoed eigenaar te zijn*. Daardoor bevindt hij zich ingeval van revindicatie in de comfortabele positie van de verweerder in het geding. De bewijslast ligt bij de bezitsvoorganger die het eigendomsrecht van de actuele bezitter aanvecht.

Wat moet hij bewijzen om dat te doen met gunstig gevolg (d.w.z. zelf als actuele eigenaar erkend worden met de macht zich opnieuw van de zaak in bezit te stellen)?

20. Hierover heerst enige verwarring, niet in het minst ingevolge een ongenueanceerde uitspraak van het hof van cassatie zelf. Ons hoogste gerechtshof besliste immers bij arrest van 3 oktober 1975(27) dat „de omstandigheid dat de bezitter van een zaak de bescherming van artikel 2279 B.W. kan genieten, het bestaan in zich sluit noch van het eigendomsrecht van degene die de zaak opvordert, noch van de aangevoerde oorzaak tot teruggave, ten deze de bewaargeving. Dat de verweerders — in cassatie —, die als oorspronkelijke eisers de teruggave van de kwestieuze goederen opvorderen, derhalve de bewijslast van hun eigendomsrecht *en* van de bewaargeving blijven dragen”.

Welnu, het is duidelijk dat het hof van cassatie hier teveel eist. Wanneer het bezit van de actuele bezitter zonder rechtsbescherming valt, b.v. doordat een gebrek van dat bezit wordt aangetoond, vervalt meteen het op dat bezit gebaseerd eigendomsvermoeden. Het bewijs van het eigendomsrecht van de bezitsvoorganger volstaat dan om hem de zaak te doen teruggeven(28). Het zou een miskennen zijn van de draagwijdte van de zakelijke eigendomsvordering, indien bovendien nog een persoonlijke verbintenis tot teruggave zou moeten bewezen worden. En wanneer anderszijds de vordering tot teruggave gebaseerd is op een bewezen persoon-

(27) *Arr. Cass.*, 1976, 153; *R.C.J.B.*, 1976, 271 met de noot van RENARD, C.

(28) Tenzij wanneer de actuele bezitter dan een geldig bewijs zou leveren van de eigendomsoverdragende verrichting, die tot dan vermoed werd te bestaan; zie, in dezelfde zin, RENARD, C., „L'article 2279 en question”, *l.c.*

lijke verbintenis daartoe vanwege de actuele bezitter, hoeft de eiser zijn eigendomsrecht niet te bewijzen; in dat geval heeft heel de problematiek rond artikel 2279 B.W. overigens geen zin. We bevinden ons dan in het gemeen recht, dat de bewijslast voor het bestaan van een verbintenis bij de eiser legt (art. 1315 B.W.).

21. Logisch meen ik dat, ingeval van revindicatie, de hieronder weergegeven volgorde in de bewijs(last)regeling moet aanvaard worden:

— De eiser moet bewijzen dat hij de onmiddellijke bezitsvoorganger is.

Zoniet bevinden we ons immers in de hypothese van de eigendomstoekenende functie van het bezit van de actuele bezitter, en kan de verdere voorganger de zaak enkel ingeval van diefstal of verlies revindiceren; indien de eiser niet bewijst onmiddellijke bezitsvoorganger te zijn, heeft hij bij de aanvechting van het eigendomsvermoeden vervat in artikel 2279 B.W. dan ook geen belang en derhalve geen hoedanigheid, waardoor zijn vordering op basis van artikel 17 Ger.W. niet toelaatbaar zou zijn.

Men kan aarzelen over de vraag of, ingeval de eiser louter bewijst vroeger het bezit gehad te hebben, dit bezit moet geacht worden onmiddellijk voorafgaand te zijn aan het actueel bezit, waardoor de verweerder, actuele bezitter, de bewijslast zou krijgen van het bestaan van een tussengeschied bezit. Niettegenstaande de moeilijke bewijslast die opgelegd wordt aan wie revindiceert — men eist immers een negatief bewijs, met name het niet bestaan van een tussengeschied bezit — ben ik toch geneigd op deze laatste vraag ontkennend te antwoorden; de regel dat bezit geldt als eigendomstitel, zonder dat de verweerder de oorsprong van zijn bezit hoeft te bewijzen(29) zou anders ontkracht worden.

— Op de tweede plaats moet wie revindiceert bewijzen dat het bezit door een gebrek of door kwade trouw is aangetast. Eerst daardoor wordt het eigendomsvermoeden dat ten voordele van de actuele bezitter speelt, teniet gedaan en primeert het eigendomsbewijs (b.v. door zijn bezit) dat de revindicent geleverd heeft.

Tot revindicatie volstaat het derhalve niet dat de eiser bewijst dat het bezit van de actuele bezitter door een gebrek (b.v. dubbelzinnigheid) is aangetast. Hij moet tevens zijn onmiddellijk voorafgaand eigendomsrecht bewijzen(30).

In de gangbare rechtspraktijk, gebaseerd o.m. op arresten van het hof van cassatie, zit derhalve naar mijn mening enige onlogica. Ze laat immers toe

(29) Cass., 20 december 1974, reeds geciteerd.

(30) Cass., 26 april 1968, R.W., 1968-69, 591; J.T., 1968, 363; Cass., 3 oktober 1975, R.C.J.B., 1976, 271 met noot RENARD, C.

eerst het gebrek van het bezit te bewijzen, om nadien de eiser toe te laten tot het bewijs van zijn eigendomsrecht terwijl hij, logisch, eerst zijn onmiddellijk voorafgaand eigendomsrecht zou moeten bewijzen.

22. Opzettelijk heb ik als mogelijke bewijsvoering hier uitgesloten het bewijs van een oorzaak tot teruggave (b.v. bewaargeving, huur, gebruikslening).

Zoals hierboven reeds werd vermeld, hebben we in deze hypothese, in de verhouding tussen onmiddellijke bezitsopvolgers, immers niet te doen met een zakelijke vordering van de eiser; hij revindiceert dan niet, maar is iemand die de naleving vordert van een persoonlijke verbintenis (tot teruggave) van de verweerder, actueel „bezitter”, door de eiser voorgehouden „houder”. Zoals reeds vermeld moet de eiser, die zich op een oorzaak tot teruggave beroept, het bewijs van die verbintenis leveren. Levert hij dat bewijs, dan hebben alle beschouwingen over de eigendomstoekennende of eigendomsvermoedende functie van het bezit, geen zin meer. Hij moet dan ook niet bewijzen dat de bestanddelen van het bezit niet voorhanden zijn of dat het gebreken vertoont (— impliciet doet hij dat alles wel wanneer hij het bestaan bewijst van de oorzaak tot teruggave —).

C. DE PRAKTISCHE BETEKENIS VAN DE BEZITSTHEORIE — ILLUSTRATIES

1. Het bezit van bankbiljetten en hun revindicatie

23. Hierboven hebben we ons reeds afgevraagd welke goederen het voorwerp kunnen zijn van bezit met de rechtsbescherming die artikel 2279 B.W. eraan geeft. Daaronder vallen o.m. de schuldvorderingen die geïncorporeerd zijn in hun titel (zie nr. 8).

Het is niet betwistbaar dat het bankbiljet in principe een schuldvordering tegen de Nationale Bank incorporeert. Derhalve moet artikel 2279 eerste lid B.W. er in beginsel toepasselijk op zijn. Dat blijkt ook de mening te zijn van de wetgever, gezien hij in artikel 2279, 3e lid B.W. de uitzonderlijk (bij onvrijwillig bezitsverlies) toegelaten revindicatie van roerende goederen, expliciet uitsluit ten aanzien van biljetten van de Nationale Bank van België en voor biljetten uitgegeven krachtens de wet van 12 juni 1930 (wet van 22 juni 1953). Deze wetsbepaling werd overigens ingevoerd nadat het hof van cassatie in zijn arrest van 30 oktober 1947 de mogelijkheid tot revindicatie van bankbiljetten had aanvaard(31).

(31) Cass., 30 oktober 1947, *Pas.*, 1947, I, 447; *R.C.J.B.*, 1950, 22 met noot van RENARD, C.

Terecht, meen ik, blijft C. Renard betwisten dat bankbiljetten zouden vallen onder de toepassing van artikel 2279 B.W.; niet omdat het bezit ervan geen eigendomsrecht erop zou verschaffen, maar wel omdat geen bezit zoals vereist bij artikel 2279 B.W. nodig kan zijn om het eigendomsrecht te hebben van bankbiljetten.

24. De hypothese is dat wij ons bevinden in een geschil tussen onmiddellijke bezitsopvolgers. Zoniet sluit artikel 2279, 3e lid B.W. iedere revindicatie uit.

Op sociale en juridisch-technische motieven die me overtuigen houdt C. Renard⁽³²⁾ terecht voor dat om ook in die verhouding het eigendomsrecht van bankbiljetten te verkrijgen, het volstaat dat men ze (te goeder trouw) ontvangt, dat men er, te goeder trouw, houder van is.

1. Het eerste motief is gelegen in het feit dat de bankbiljetten in onze interne rechtsorde een verplichte koers hebben. Men is verplicht ze in betaling aan te nemen; het bankbiljet heeft derhalve bevrijdende waarde. Economisch vervult het aldus een zuiver monetaire functie. Het is, in onze interne rechtsorde, een universeel ruilmiddel.

2. De verplichte schuldbevrijdende waarde moet een verregaande bescherming met zich brengen van de actuele houder. Deze mag er niet toe genoopt kunnen worden de gronden van het houderschap van zijn voorganger te onderzoeken, evenmin als hij zulks, in principe, moet doen voor om het even welk ander roerend goed. Zoniet wordt een vlotte waren-circulatie onmogelijk.

3. De bankbiljetten zijn in de normale sociaal-economische praktijk niet individualiseerbaar. De administratieve politiemaatregel, bestaande in de nummering ervan, spreekt zulks niet tegen. Ze zijn daardoor het bij uitstek vervangbaar verbruiksgoed, dat zich, door het enkel houderschap ervan, onmiddellijk met het hele vermogen van de houder vermengt.

25. Sinds de wet van 22 juni 1953, heeft vooral de laatste overweging belang. Ingevolge de vermogensvermenging die door de ontvangst (te goeder trouw) van geldsommen ontstaat, wordt meteen de revindicatie (zakelijke vordering) ervan uitgesloten. Wie te goeder trouw een geldsom ontvangt, kan slechts tot de terugbetaling ervan, niet tot een eigenlijke teruggave gehouden zijn. Wie zich van een geldsom ontdoet, kan hoogstens een schuldvordering tot terugbetaling hebben (— waardoor hij in samenloop komt met de overige schuldeisers van de persoon aan wie hij de gelden heeft overgemaakt —). Het bewijs van zijn schuldvordering, en

⁽³²⁾ *R.C.J.B.*, 1950, 24 e.v.; *R.C.J.B.*, 1976, 274 e.v., vooral nr. 4.

dus van de verbintenis tot terugbetaling, zal moeten geleverd worden door degene die zich van de geldsom heeft ontdaan (art. 1315 B.W.). Hij zal dat moeten doen met de gewone bewijsmiddelen van verbintenissen (art. 1317 e.v. B.W.).

Terecht heeft C. Renard dan ook opgeworpen dat de problematiek van artikel 2279 B.W. eigenlijk vreemd was aan de zaak die geleid heeft tot het arrest van 3 oktober 1975 van het hof van cassatie(33). Dat lijkt me evenzeer het geval te zijn in de zaak die het hof van beroep van Luik op 15 november 1977 heeft beslecht(34).

26. In al haar consequenties zou de bovenstaande bedenking er ook moeten toe leiden dat tegen wie met geweld of te kwader trouw (diefstal, vinder) de feitelijke macht over bankbiljetten bekomt, evenmin een revindicatie mogelijk zou zijn. Indien bankbiljetten door hun fundamentele vervangbaarheid zich onmiddellijk met het totale vermogen van de houder vermengen, moet deze gevolgtrekking ook spelen ingeval iemand het „bezit” ervan te kwader trouw bekomt. De fundamentele vervangbaarheid van het goed met vermogensvermenging als gevolg, wordt immers niet beïnvloed door de oorsprong van het bezit ervan.

Kan deze consequentie aanvaard worden? Nemen we als hypothese dat A een bedrag in bankbiljetten van b.v. 1.000.000 F. steelt bij B. Onderstellen we tevens dat B de nummers van de bankbiljetten had genoteerd.

Heeft B dan een revindicatierecht op deze bankbiljetten i.p.v. een schuldvordering tot terugbetaling uit een misdrijf?

Zolang A de bankbiljetten in zijn bezit heeft, lijkt de billijkheid ons ertoe te dwingen het revindicatierecht te aanvaarden, hoewel er bezwaren bestaan. Door de optekening van de nummers heeft B immers enkel zichzelf een bewijstitel verschaft, wat men in principe niet kan.

En is in verband met de billijkheid de toestand dan zodanig verschillend wanneer A het gestolen geld op een bankrekening plaatst en het er onmiddellijk afhaalt? In dat geval kan er van revindicatie geen sprake zijn; niet tegenover A die de „geïndividualiseerde” bankbiljetten niet meer onder zich heeft en niet tegenover de Bank (art. 2279, 3e lid B.W.).

En, zoals hierboven reeds werd aangestipt, de gevolgen zijn wezenlijk verschillend wanneer A (andere) schulden heeft.

(33) *R.C.J.B.*, 1976, 274 e.v., nr. 4.

(34) *Jur. Liège*, 1977-78, 217.

2. Bezit — erfrecht — giften van hand tot hand

27. Artikel 2279 B.W. komt vaak ter sprake in erfenisbetwistingen. Eén van de mede-erfgenamen of een derde blijkt na het overlijden in het bezit te zijn van goederen (b.v. beurswaarden) waarvan de (andere) erfgenamen verwacht hadden ze in de nalatenschap aan te treffen; op de bankrekening van de overledene bevindt zich slechts een kleine som, terwijl de bankrekening van de persoon die met de overledene regelmatig omging, een onverwacht hoog positief saldo vertoont.

Onderstellen we dat de erfgenamen het onmiddellijk voorafgaand bezit van hun rechtsvoorganger kunnen bewijzen. Ze vorderen daarop de afgifte van de goederen die zij in de nalatenschap hadden verwacht. De persoon die in het bezit is van die goederen stelt dat hij de eigenaar ervan is.

In de rechtspraktijk stelt men vast dat de aangesproken persoon zich meestal onmiddellijk op een rechtshandeling (schenking, verkoop, ruil) beroept om zijn eigendomsrecht te staven. Ontegensprekelijk begaat hij daardoor een onhandigheid, want vaak wordt het debat dan onmiddellijk verschoven naar de vraag over het bewijs van die rechtshandeling en dat is dikwijls niet zo gemakkelijk te leveren. De verweerder doet er beter aan, tot bewijs van zijn eigendomsrecht, zich zonder meer op zijn bezit te beroepen. Dan moeten de erfgenamen in eerste instantie het bewijs leveren van de ondeugdelijkheid van het bezit, vooraleer de verweerder ertoe gedwongen zou kunnen worden het bewijs van de eigendomsoverdragende rechtshandeling te leveren.

De vraag is of de onhandige bezitter zich kan herpakken; kan hij, na zich op een verkoop of een gift van hand tot hand beroepen te hebben, nog zijn bezit inroepen als verweer tegen de erfgenamen?

Ik meen dat het antwoord op deze vraag onbetwistbaar bevestigend moet zijn. Zoals hierboven werd aangetoond, creëert artikel 2279 B.W. in de verhouding tussen onmiddellijke bezitsopvolgers enkel een eigendomsvermoeden; het verleent geen eigendom maar is een bewijsmiddel (wettelijk vermoeden *iuris tantum*). D.w.z. dat het regelmatig bezit geldt als bewijs van een (onderstelde) eigendomsoverdragende rechtshandeling. Het feit nu dat de verweerder de (onderstelde) eigendomsoverdragende rechtshandeling aangeeft, kan vanzelfsprekend niet van aard zijn om hem het bewijsmiddel (van die rechtshandeling) te ontnemen dat de wet hem biedt; en dat bewijsmiddel is zijn bezit. Zijn bezit geldt dus, tot bewijs van het tegendeel (nl. van de ondeugdelijkheid van het bezit), als bewijs van de door hem ingeroepen gift van hand tot hand, verkoop of ruil. Eerst nadat de ondeugdelijkheid van het bezit is bewezen, kan hij ertoe gedwongen worden de door hem ingeroepen rechtshandeling op een andere wijze te bewijzen.

28. Het is ook in dergelijke erfeniszaken dat het meest ingeroepen en als bewezen erkend bezitsgebrek, de dubbelzinnigheid, ter sprake komt.

De persoon met wie de erflater, die op het einde van zijn leven in de kliniek opgenomen werd, regelmatig contact had, is in het bezit van titels aan toonder die aan de overledene hebben toebehoord. De erfgenamen vorderen deze titels aan toonder op. De verweerder beroept zich op zijn bezit en stelt dat hij dit verkregen heeft door een gift van hand tot hand. De overhandiging staat vast. De erfgenamen voeren elementen aan waaruit blijkt dat de overhandiging minstens evenzeer ten titel van bewaargeving kan geschied zijn als ter verwezenlijking van een gift. Het bezit is voor meerdere interpretaties vatbaar en derhalve dubbelzinnig (35). Soms worden ook schikkingen genomen teneinde de erfgenamen en de fiscus te verschalken. Een bankkluis wordt gehuurd op naam van de „vriend” of „vriendin”, doch de overledene bezat een volmacht op de kluis, was in het bezit van de sleutel en hij alleen kende het geheim. In de kluis bevinden zich titels aan toonder, waarvan de erfgenamen bewijzen dat ze vroeger aan hun rechtsvoorganger toebehoorden. De persoon die de kluis huurt, beroept zich op zijn bezit van die waardepapieren om de revindicatie van de erfgenamen te weren. Zijn bezit is echter duidelijk dubbelzinnig. Hij verliest het voordeel van de bescherming van artikel 2279 eerste lid B.W. en kan enkel zijn eigendomsrecht doen gelden mits het bewijs van een eigendomsoverdragende rechtshandeling.

29. Wanneer, zoals in vele gevallen gebeurt, de overledene b.v. tijdens zijn ziekte waardepapieren aan iemand had overhandigd met de verklaring dat ze na zijn overlijden definitief zouden toebehoren aan de persoon aan wie ze worden afgegeven (36), stelt men dat er geen bezit *animo domini* is (op het ogenblik van het overlijden) en dat de houder van die effecten zich derhalve niet met gunstig gevolg kan beroepen op de bepaling van artikel 2279 B.W. De houder heeft wel het *corpus*, niet de vereiste *animus* van het bezit.

Is het echter onmogelijk dat, bij het bestaan van het *corpus*, later de *animus* eraan toegevoegd wordt? Neen. A geeft aan zijn vriend B een boek in bruikleen. B verkrijgt daardoor het *corpus* van het bezit, niet de *animus*. Na een jaar komt dat boek ter sprake en verklaart B aan A dat hij dat boek nog steeds moet teruggeven. Inmiddels had A zich echter een ander exemplaar van dat boek aangeschaft en daarom verklaart hij aan zijn vriend B dat deze het boek definitief voor zich mag houden. Vanaf dat

(35) Zie b.v. Brussel, 4 december 1978, *T. Not.*, 1979, 83.

(36) B.v. geval in Brussel, 11 maart 1969, *Pas.*, 1969, II, 134.

ogenblik heeft B (te goeder trouw) ten aanzien van dat boek het *corpus* en de *animus domini*. Juridisch komt dit erop neer dat B eigenaar geworden is van het boek middeld een *traditio brevi manu*. De werkelijke verkrijging van het *corpus* kan dus later aangevuld worden met de *animus* en aldus, op dat laatste ogenblik, leiden tot een eigendomsoverdracht van de zaak in de toestand waarin ze zich op dat ogenblik bevindt door middel van een gift van hand tot hand(37).

Is het dan niet mogelijk juridisch geldig het moment van de (latere) toevoeging van de *animus* vooraf te bepalen? A geeft aan B zijn boek in bruikleen met de afspraak dat, indien hij het voor een bepaalde datum niet heeft teruggevraagd, B het definitief mag houden. De termijn verstrijkt zonder dat A het boek heeft teruggevraagd. Kan B zich vanaf dat ogenblik op zijn bezit beroepen om te bewijzen dat hij eigenaar is? Moet men hier niet evenzeer aannemen dat er een *traditio brevi manu* is op het ogenblik van het verstrijken van de termijn; ogenblik waarop de *animus domini* zich voegt bij de vroeger materieel uitgevoerde *traditio*? Van dat ogenblik bezit B toch *animo domini*, te goeder trouw en, laat ons aannemen, zonder gebreken. B heeft dus een bezit dat als titel geldt.

Waarom echter zou de termijn van de bruiklening „bepaald” moeten zijn? Kan men niet even geldig voorzien dat de bruikleen ophoudt op de dag van het overlijden van de lener en dat op die dag, *traditione brevi manu*, B het goed definitief bekomt? Het is mijns inziens niet betwistbaar dat B vanaf dat ogenblik een bezit heeft dat eigendom en/of eigendomsvermoeden schept. Hij heeft het *corpus*, de *animus*, is te goeder trouw en zijn bezit wordt geacht zonder gebreken te zijn.

Zoals reeds werd vermeld, is het bezit niet eigendomstoekennend tegenover de onmiddellijke bezitsvoorganger. In die verhouding is er enkel een vermoeden dat er een geldige eigendomsoverdragende rechtshandeling is geweest. Dit houdt in dat de bezitsvoorganger, hier vertegenwoordigd door zijn erfgenamen, niettegenstaande het regelmatig bezit van B, ertoe gerechtigd is het eigendomsvermoeden te weerleggen en te vorderen dat de nietigheid zou worden vastgesteld van de eigendomsoverdragende rechtshandeling, *in casu* van de gift van hand tot hand. Op die wijze kunnen de erfgenamen de goederen terugbekomen. En de gift van hand tot hand is in de gegeven hypothese ongeldig, omdat de overledene zich nooit, tijdens zijn leven, onherroepelijk van de zaak heeft ontdaan (— mocht echter bewezen worden dat A de dag voor zijn overlijden aan B zou verklaard hebben dat, nu hij toch binnen zeer korte tijd zou overlijden, de

(37) Zie DE WULF, Chr., *De schenking van hand tot hand*, in *Exequatur van vriendschap*, blz. 33 e.v., meer bepaald blz. 38.

in bruikleen gegeven zaken nu reeds onmiddellijk definitief door B mochten behouden worden, dan zou er op dat ogenblik een geldige gift van hand tot hand geweest zijn —).

3. Bezit en concubinaat

30. Wanneer volwassenen gaan samenwonen, brengt doorgaans ieder van hen een deel aan van de toekomstige gemeenschappelijke uitrusting van het huishouden. Nadien wordt deze aangevuld; eens door een aankoop gerealiseerd door de ene partner, dan door een aankoop van de andere. Al deze goederen vormen één huishoudelijke uitrusting, waarvan de partners gezamenlijk gebruik maken.

Nadat de relatie is afgesprongen, ontstaat tussen de gewezen partners vaak betwisting over het eigendomsrecht van die goederen of van sommige ervan. Eén van de „partners” heeft de andere aan de deur gezet en heeft alle goederen voor zich gehouden of is weggegaan onder medeneming van alle goederen. De andere revindiceert een reeks goederen. Hoe zullen ze hun eigendomsrecht tegenover elkaar bewijzen?

Zodra aangetoond wordt dat het gaat om goederen die voorhanden waren ten tijde van de gemeenschappelijke huishouding, is het reeds vanzelfsprekend dat de gewezen partner, die de zaak onder zich houdt, zich niet op een deugdelijk actueel bezit kan beroepen. Dat actueel exclusief bezit zal immers praktisch steeds voor verschillende interpretaties vatbaar zijn en derhalve geen rechtsbescherming opleveren wegens zijn dubbelzinnig karakter. Derhalve moet naar andere bewijzen uitgekeken worden. Ik meen niet dat hier een andere regel moet gelden dan degene die voorzien is in artikel 1399 B. W. tussen echtgenoten, met dien verstande dat eventueel de algemene bekendheid, als uitzonderlijk tussen echtgenoten toegelaten bewijsmiddel, zou moeten geweerd worden (zie art. 1399, 3e lid en art. 1468, 1e lid B. W.). De (gewezen) partners mogen derhalve het bewijs van hun eigendom van roerende goederen leveren door alle middelen, met inbegrip van getuigenissen en vermoedens.

Het bezit dat ze tijdens de periode van samenwoning over de betrokken goederen hebben gehad, zullen de gewezen partners echter bezwaarlijk tegenover elkaar kunnen inroepen; dat bezit zal (meestal) niet exclusief geweest zijn en waarschijnlijk ook dubbelzinnig.

Wel zal, bij revindicatie, de ene partner tegenover de andere zijn eigendom kunnen bewijzen door het bewijs te leveren van het exclusief bezit dat hij van de betrokken goederen heeft gehad vóór de samenwoning.

Wanneer geen van de gewezen partners zijn exclusief eigendomsrecht kan bewijzen op de goederen waarvan ze gezamenlijk het bezit hebben gehad,

dan moet uit hun gezamenlijk bezit hun gemeenschappelijk eigendomsrecht afgeleid worden (zie ook art. 1468, 2e lid B.W.).

4. Bezit geldt als titel ook ten gunste van derden

31. Al te gemakkelijk verliest men uit het oog dat ook derden gerechtigd zijn zich te beroepen op de regel dat bezit geldt als titel. De beslagleggende schuldeiser mag aannemen dat zijn schuldenaar eigenaar is van al de roerende goederen waarvan die schuldenaar het bezit heeft.

Vanzelfsprekend kunnen de beweerde eigenaars verzet doen tegen de verkoop door een vordering tot distractie (art. 1514 Ger. W.). De bewijslast zal echter op die beweerde eigenaars rusten. Zij zullen derhalve, op een aan de schuldeisers tegenstelbare wijze, moeten aantonen dat zij, niettegenstaande de feitelijke heerschappij die de schuldenaar over het goed had, eigenaar gebleven zijn; wat in de praktijk erop neerkomt, dat ze zullen moeten bewijzen dat ze tegen de schuldenaar een grond tot terug-gave van de betrokken goederen hebben, m.a.w. dat het bezit van de schuldenaar precair is (bruikleen, verhuring, bewaargeving, zelf pandhoudende schuldeiser).

32. Andermaal ontstaan hier moeilijkheden ingeval van samenwoning. Eén van de samenwonenden is schuldenaar en gebruikt de inboedel van het huis samen met zijn partner.

Zoals hierboven is vermeld, is het bezit dat de partners hebben in hun onderlinge verhouding dubbelzinnig; het is voor verscheidene interpretaties vatbaar.

Wat zijn de consequenties daarvan voor de derden-schuldeisers van één van hen? Moet men opwerpen dat ze zich niet kunnen beroepen op het „bezit” van hun schuldenaar, daar diens bezit dubbelzinnig is en hem dus geen eigendomsvermoeden kan opleveren?

33. In de verhouding van echtgenoten, gescheiden van goederen, besliste het hof van cassatie bij arrest van 12 februari 1948 dat de wet geen enkele bepaling bevatte volgens welke de man geacht moest worden exclusief eigenaar te zijn van alle goederen die zich in de gemeenschappelijke woning bevonden. Terecht werd dan ook gesteld dat, bij gebreke van één der echtgenoten zijn exclusief eigendomsrecht te bewijzen, de gezamenlijk bezeten goederen moesten geacht worden hun in onverdeeldheid toe te

(38) *Pas.*, 1948, I, 100; *R.C.J.B.*, 1955, 126 e.v.

behoren(39). Dat blijft gelden, ten aanzien van beide echtgenoten, na de wet van 14 juli 1976 (onverdeelde mede-eigendom wordt nu wettelijk vermoed; art. 1468 B.W.).

In de verhouding van dergelijke echtgenoten tegenover derden, besliste het hof van cassatie echter bij arrest van 16 september 1954(40) dat, wanneer ze hun respectieve roerende goederen (b.v. door gezamenlijk bezit) hadden vermengd, de schuldeiser van één van hen er niet toe kon gedwongen worden een onderscheid of afscheiding tussen die goederen te maken, waar de echtgenoten dit zelf onmogelijk hadden gemaakt. Daarom, besliste hetzelfde arrest, mocht die schuldeiser die goederen voor het geheel in beslag nemen, behoudens het recht van de echtgenoot niet-schuldenaar om een vordering tot distractie in te stellen overeenkomstig het toenmalig artikel 608 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering (huidig artikel 1514 Ger.W.).

Men heeft voorggehouden dat dit laatste besluit van het hof van cassatie gerechtvaardigd kon worden in billijkheid, daar de bescherming van de belangen van de schuldeisers het eiste (— zoniet zou men hen de quasi onmogelijke bewijslast opleggen van het exclusief eigendomsrecht van hun schuldenaar —). Vanuit het standpunt van de mede-bezitter, niet-schuldenaar, moest de billijkheid blijkbaar niet spelen. Men heeft ook getracht de beslissing juridisch-logisch te motiveren. Doch deze motivering loopt, mijns inziens, mank. Zoals W. Delva terecht opmerkt (vermelde noot, nr. 10) vooronderstelt de beslissing van het hof van cassatie van 1954 dat de echtgenoot-schuldenaar als schijnbaar bezitter van de goederen, door derden mag geacht worden er het wettelijk bezit van te hebben en er dus (exclusief) eigenaar van te zijn. Het is precies hier echter dat de redenering niet opgaat en een innerlijke contradictie bevat. Men laat immers de schuldeisers toe alle (gezamenlijk bezeten) goederen in beslag te nemen omdat in feite wordt vastgesteld dat de echtgenoten zelf, door een gezamenlijk gebruik, een goederenvermenging hebben doen ontstaan waarvan de schuldeisers niet de afscheiding moeten doen. Het is dan natuurlijk contradictorisch zich eerst op die feitelijke vaststelling (van het gezamenlijk bezit) te baseren om de schuldeisers toe te laten alle goederen voor het geheel in beslag te nemen en deze laatste consequentie dan juridisch te rechtvaardigen door de stelling dat de echtgenoot-schuldenaar als schijnbaar bezitter door zijn schuldeisers geacht mag worden exclusief eigenaar te zijn (— wat toch vereist is om de goederen voor het geheel in

(39) Zie DELVA, W., „De la preuve de la propriété des biens mobiliers dans la séparation de biens”, *R.C.J.B.*, 1955, 132 e.v., nr. 7.

(40) *R.C.J.B.*, 1955, 129 e.v. met de reeds vermelde noot van DELVA, W.; *Pas.*, 1955, I, 3.

beslag te kunnen nemen —). Welnu dat exclusief bezit, dat de juridische grondslag zou moeten zijn voor het exclusief eigendomsrecht, is er precies niet; dat heeft men immers tevoren vastgesteld als argument om toe te laten alles in beslag te nemen.

Juridisch-logisch mogen de derden-schuldeisers uit het gezamenlijk bezit enkel kunnen concluderen tot de gezamenlijke eigendom, de eigendom in onverdeeldheid, van de twee echtgenoten zoals dat ook in hun onderlinge verhouding geldt.

De opwerping dat het vermoeden van exclusieve eigendom dat de schuldeisers mogen putten uit het schijnbaar bezit van hun schuldenaar enkel een feitelijk vermoeden is, dat de feitenrechter op grond van alle andere omstandigheden van de zaak mag weren(41) verhelpt de logische incoherentie van de hele constructie niet.

34. Op grond van dezelfde motivering als die in het arrest van 1954 voor van goederen gescheiden echtgenoten werd gegeven, heeft het hof van cassatie bij arrest van 10 juni 1976(42) beslist „dat wanneer concubinerenden hun respectieve roerende goederen hebben vermengd, de schuldeiser van één van beiden niet verplicht is deze goederen te onderscheiden of af te scheiden, hetgeen onmogelijk is geworden tengevolge van de vermenging die de concubinerenden zelf hebben bewerkstelligd” en „dat de schuldeiser dus beslag kan leggen op de goederen welke de concubinerenden derwijze bezitten tenzij de concubinerende, die geen schuldenaar is, bewijst dat hij alleen eigenaar is van het geheel of een deel van de goederen”. In dezelfde zin werd achteraf beslist door o.m. de beslagrechter in de rechtbank van eerste aanleg van Luik(43).

Het parallellisme met de situatie van echtgenoten die van goederen gescheiden zijn, is volledig. De juridisch-logische incoherentie is het eveneens.

35. Zoals boven reeds werd aangestipt, heeft de wet van 14 juli 1976 betreffende het nieuw huwelijksvermogensrecht in het nieuw artikel 1468 B.W. een wettelijk vermoeden ingevoerd, zowel in de verhouding tussen de van goederen gescheiden echtgenoten onderling als in hun verhouding tegenover derden. Roerende goederen waarvan niet kan worden bewezen

(41) Zie DELVA, W., *o.c.*, nr. 10.

(42) R.W., 1976-77, 601; *Pas.*, 1976, I, 1101.

(43) Beslagr. Luik, 8 maart 1978, *Jur. Liège*, 1978-79, 10 met de noot van DE LEVAL, G.

dat ze eigendom zijn van één der echtgenoten (44), worden beschouwd als onverdeeld tussen de echtgenoten (art. 1468, 2e lid B.W.).

Het is onbetwistbaar de bedoeling van de wetgever geweest hieraan de gevolgtrekking te geven dat de goederen waarop geen van de echtgenoten zijn exclusief eigendomsrecht bewijst, voortaan door de schuldeiser van één van hen niet meer voor de geheelheid in beslag kunnen worden genomen; die schuldeiser kan enkel nog uitvoeren op de helft van zijn schuldenaar.

De beslagleggende schuldeiser mag dus wel alle goederen in beslag nemen, doch moet dan de verdeling vorderen om verder te kunnen uitvoeren op de helft die toevalt aan de echtgenoot-schuldenaar. Het voorstel van de subcommissie voor justitie van de senaat, dat aansloot op de rechtspraak van het hof van cassatie van 1954, werd door de commissie voor justitie van de senaat uitdrukkelijk verworpen (45).

Ik meen dat het een consequentie is waartoe de logica dwingt.

36. Maar wat nu met het vroeger bestaande parallellisme voor de anders samenwonenden, meer bepaald de concubinerenden?

Moet nu ook voor concubinerenden, in hun verhouding tegenover derden, aangenomen worden dat de goederen waarvan geen van hen zijn exclusief eigendomsrecht bewijst, hun in onverdeelde eigendom toebehoren met als gevolg de verplichting om, ingeval van gedwongen tenuitvoerlegging, de verdeling van de inbeslaggenomen goederen te vorderen en de mogelijkheid om enkel op de helft toekomend aan de concubinerende schuldenaar betaling te bekomen?

Hiertegen zou men kunnen opwerpen dat de wettelijke vermoedens, zoals dat van artikel 1468 B.W., strikt moeten toegepast worden; ze gelden enkel voor de in de wet voorziene hypothese; daarbuiten blijft het gemeen recht gelden.

Dit zou dus betekenen dat, indien men onderstelt dat wat het hof van cassatie in 1954 (ten aanzien van echtgenoten) en in 1976 (ten aanzien van concubinerenden) besliste, het gemeen recht is, de schuldeiser van een concubinerende verder zou kunnen blijven uitvoeren op de geheelheid van de goederen waarvan geen van de concubinerenden zijn exclusief eigendomsrecht kan bewijzen; bewijs dat echter mag geleverd worden door alle

(44) Bewijs tussen echtgenoten onderling te leveren door alle wettelijke bewijsmiddelen en zelfs door algemene bekendheid en tegenover derden volgens de bewijsregeling van artikel 1399, 2e lid B.W.; zie daarover DELVA, W., *De contractuele en gerechtelijke scheiding van goederen in het nieuwe Belgische huwelijksvermogensrecht*, blz. 379 e.v., nr. 9-11 en 13.

(45) Zie daarover DELVA, W., *De contractuele en gerechtelijke scheiding van goederen*, l.c., nr. 11.

wettelijke bewijsmiddelen, waaronder feitelijke vermoedens en getuigenissen, indien ze maar aan de derde tegenstelbaar zijn.

Echtgenoten zouden aldus begunstigd worden door de bepaling van artikel 1468 B.W. in vergelijking met concubinerenden, op wie het gemeen recht toepasselijk zou blijven.

Indien men echter de bepaling van artikel 1468 B.W. als de weergave aanziet van het gemeen recht, dan zou de handhaving van de vroegere regeling ten aanzien van de concubinerenden voor dezen op een wettelijk niet voorziene en dus niet toegelaten burgerlijke penalisering neerkomen.

Zoals hierboven reeds werd aangetoond, kan de vroegere rechtspraak van het hof van cassatie juridisch-logisch bezwaarlijk verdedigd worden. Wanneer één van de samenwonenden er niet in slaagt zijn exclusief eigendomsrecht op de gemeenschappelijke bezeten goederen te bewijzen, moet aangenomen worden dat die goederen hun onverdeeld toebehoren. Indien het bezit van de ene tegenover de andere dubbelzinnig is, dan geldt dat niet voor hun gezamenlijk bezit; en niets verzet zich ertegen dat twee personen gezamenlijk bezitten als eigenaars (in onverdeeldheid) (46).

Wie beslag legt op goederen van concubinerenden waarvan geen van beiden zijn exclusief eigendomsrecht bewijst, zal derhalve de verdeling moeten vorderen vooraleer op het deel van zijn schuldenaar betaling te kunnen bekomen.

(46) Zie HEYVAERT, A., „Het bezit, Overzicht van rechtspraak 1961-1964”, *T.P.R.*, 1965, 107 e.v., nr. 8; zie ook: DE LEVAL, G., reeds vermelde noot met de rechtspraak en rechtsleer vermeld in de voetnoten 18 en 19.